

บทคัดย่อ

ข้าวเป็นพืชสำคัญที่สุดของญี่ปุ่น ข้าวนอกจากจะเป็นอาหารสำคัญของคนญี่ปุ่นมาตั้งแต่อดีตกาลและยังคงเป็นอาหารสำคัญในชีวิตประจำวันของคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบันแล้ว ข้าวยังมีความสำคัญเชิงสัญลักษณ์และเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมญี่ปุ่น พฤติกรรมทางสังคมและคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นหลายประการ เช่น ความคิดเกี่ยวกับ “วะ” (wa) ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความสามานฉันท์ปรองดองในกลุ่ม และแนวความคิดเกี่ยวกับ “อะมะเอะ” ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพากัน ล้วนมีที่มาจากการปลูกข้าวนาหลุม ข้าวมีส่วนสำคัญในการนิยามความเป็นญี่ปุ่น ในขณะที่นาข้าวเป็นสัญลักษณ์ของดินแดนบรรพบุรุษของคนญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจึงมีชื่อพื้นเมืองดั้งเดิมว่า “มิสุ โอะ โนะะ คุนิ” อันหมายถึง “ดินแดนแห่งรวงข้าว”

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาความสำคัญของข้าวในสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากเอกสารงานเขียนทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรมปรัมปรา ตำนาน และงานวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยอาศัยแนวคิดการหน้าที่เป็นกรอบในการจัดระเบียบและเชื่อมโยงเนื้อหาในแต่ละบทเข้าด้วยกัน

งานวิจัยนี้ได้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่นดังนี้

การศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของข้าว กรรมวิธีในการเพาะปลูกข้าว พฤติกรรมในการบริโภคข้าว และอาหารที่แปรรูปจากข้าว ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากสิ่งทีผลิตหรือแปรรูปจากส่วนประกอบของข้าวและต้นข้าวของคนญี่ปุ่น สะท้อนให้เห็นความสำคัญของข้าวในฐานะที่เป็นปัจจัยสนองความต้องการพื้นฐานของคนญี่ปุ่น

การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการเพาะปลูกข้าว การใช้ข้าวเป็นอาหารในการเซ่นสรวงบูชาเทพเจ้าในพิธีกรรมต่างๆ สะท้อนให้เห็นความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ของข้าวในวัฒนธรรมญี่ปุ่น

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาและชนชั้นปกครองญี่ปุ่นในสมัยโทะกุงะวะ โดยมีข้าวเป็นสื่อกลางในการจัดระเบียบความสัมพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า ข้าวซึ่งชาวนาเป็นผู้ผลิตเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของชนชั้นปกครอง ชาวนาในสมัยโทะกุงะวะมีบทบาทสำคัญในการผลิตข้าวซึ่งเป็นที่มาของความมั่งคั่ง อันจำเป็นต่อการดำรงสถานภาพของชนชั้นปกครอง ได้ถูกชนชั้นปกครองควบคุมอย่างเข้มงวด ตรงกันข้ามกับชาวนาในสมัยปัจจุบันที่ได้รับการดูแลปกป้องเอาใจจากรัฐ ทั้งๆที่ข้าวและชาวนามีความสำคัญน้อยต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะว่าข้าวยังคงความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ในสังคมวัฒนธรรมญี่ปุ่น